

Aktivnost: izvedbeni kurikulum

Raziskava : Unisvet 2 - 2010

Podjetniške kompetence in odnos učiteljev do podjetništva

*Zaključno poročilo raziskovanja KK Samoiniciativnost in podjetnost med učitelji strokovnih predmetov
(Prva predstavitev: Olimje, 14. oktober 2010)*

Raziskovalna skupina:
mag. Janez Damjan, Darja Vidovič, Dušan Vodeb

1

Za uspešnejše uvajanje prenovljenega šolskega kurikulumuma se je leta 2008 več slovenskih srednjih strokovnih šol povežalo v konzorcij unisVET, v okviru katerega so potekali številni projekti za izobraževanje in usposabljanje učiteljev, razvoj programov ter raziskovalne aktivnosti. Glavni namen raziskovalnih aktivnosti je bil pripraviti analize stanja in podati usmeritve za nadaljnje delo pri prenovi. Jedro raziskovalne skupine so sestavljali mag. Janez Damjan, Dušan Vodeb in Darja Vidovič, v štiriletnem obdobju pa so sodelovali še številni učitelji in drugi sodelavci konzorcijskih ter drugih srednjih šol v Sloveniji. Z njihovo pomočjo smo spremljali razvoj ključnih kompetenc pri dijakih, še posebej razvitost kompetence samoiniciativnost in podjetnost ter socialne in državljanske kompetence. KK samoiniciativnost in podjetnost smo spremljali tudi pri učiteljih strokovnih predmetov in raziskovali njihove načine spodbujanja ustvarjalnosti in podjetnosti ter pri delodajalcih..

Raziskava Unisvet 2-2010, ki se je izvajala od aprila do junija 2010, je zajela učitelje strokovnih predmetov na štiriindvajsetih šolah. Raziskovali smo njihov odnos do podjetništva in do učenja podjetništva ter nasploh do dijakov v povezavi z njihovimi podjetniškimi in drugimi kompetencami.

Splošni namen raziskave smo opredelili v obliki naslednjih raziskovalnih ciljev:

- Kakšna je sociodemografska struktura učiteljev strokovnih predmetov na šolah, članicah konzorcija in sorodnih šolah?
- Kakšne so njihove pedagoške in podjetniške izkušnje?
- Kakšen je odnos do podjetništva med učitelji strokovnih predmetov?
- Kako ocenjujejo svoje podjetniške kompetence?
- S katerimi pedagoškimi metodami spodbujajo podjetniške kompetence dijakov?

Kompetenca: *»...sposobnost doseči kompleksne zahteve v določenem kontekstu s pomočjo mobilizacije tako spoznavnih kot tudi nespoznavnih vidikov delovanja«*
(Rychen in Salganik, 2003, str. 43).

Osem ključnih kompetenc za vseživljenjsko učenje po priporočilu Sveta EU in Evropskega parlamenta iz leta 2006.

1. sporazumevanje v materinem jeziku,
2. sporazumevanje v tujih jezikih,
3. matematična kompetenca ter osnovne kompetence v znanosti in tehnologiji,
4. digitalna pismenost,
5. učenje učenja,
6. socialne in državljanske kompetence
7. samoiniciativnost in podjetnost ter
8. kulturna zavest in izražanje.

V šolskem letu 2008/09 so se začeli uvajati prenovljeni izobraževalni programi v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju, ki dajejo velik poudarek uvajanju ključnih kompetenc v izobraževalni proces.

Kompetenca je v zadnjem desetletju postal eden osrednjih pojmov v izobraževanju in je definiran kot *»...sposobnost doseči kompleksne zahteve v določenem kontekstu s pomočjo mobilizacije tako spoznavnih kot tudi nespoznavnih vidikov delovanja«* (Rychen in Salganik, 2003, str. 43). Kompetence torej vključujejo spoznavno raven (sposobnosti kompleksnega razmišljanja in reševanja problemov ter znanje na določenem področju), čustveno-motivacijsko raven (stališča, vrednote, pripravljenost za aktivnost) ter vedenjsko raven (sposobnost ustrezno aktivirati, uskladiti in uporabiti svoje potenciale v kompleksnih situacijah (Peklaj, 2006, str. 22-23).

Število in opredelitve ključnih kompetenc se v dokumentih razlikujejo, po priporočilu Sveta EU in Evropskega parlamenta iz leta 2006 pa govorimo predvsem o osmih, zgoraj naštetih, ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje.

Naštete kompetence potrebujejo vsi ljudje *»...za osebno izpopolnitev in razvoj, dejavno državljanstvo, socialno vključenost in zaposljivost«* in jih je potrebno razvijati vse življenje. Vedeti moramo tudi, da se ključne kompetence ne razvijajo zgolj pri posameznih predmetih, ampak so to t.i. prečne ali transverzalne kompetence in so za razvoj kompetenc odgovorni učitelji vseh predmetov.

Ključna kompetenca **samoiniciativnost in podjetnost** je opredeljena kot »...sposobnost posameznika za uresničevanje svojih zamisli«, vključuje pa »...ustvarjalnost, inovativnost in sprejemanje tveganj ter sposobnost načrtovanja in vodenja projektov za doseganje ciljev«

(Ur. List EU, 2006/962/ES, L 394/17).

Katalog znanj Centra za poklicno izobraževanje opredeljuje ključno kompetenco **podjetništvo/podjetnost** z naslednjimi posebnimi kompetencami:

- Spoznavanje podjetnih lastnosti
- Iskanje zamisli
- Načrtovanje nalog
- Raziskovanje trga in ugotavljanje potrebe kupcev
- Načrtovanje promocije in oglaševanje
- Načrtovanje potrebnih sredstev
- Uresničevanje začrtane dejavnosti

(Vir: Uvajanje podjetništva v programe sr. poklicnega in strokovnega izobraževanja, CPI, 2007, str. 32-33)

Ključna kompetenca **samoiniciativnost in podjetnost**, kot je opredeljena zgoraj, je v pomoč posameznikom v njihovem vsakdanjem življenju in v družbi, predvsem pa na delovnem mestu pri razumevanju ozadja njihovega dela in izkoriščanju priložnosti. Je tudi podlaga za bolj posebne spretnosti in znanja, ki ga potrebujejo tisti, ki ustanavljajo socialne ali gospodarske dejavnosti ali k temu prispevajo. Vanjo je vključena tudi zavest o etičnih vrednotah in bi morala spodbujati dobro upravljanje.

Bistvena znanja, spretnosti in odnosi, ki so povezani s to kompetenco, vključujejo sposobnost ugotavljanja razpoložljivih priložnosti za zasebne, poklicne in/ali poslovne dejavnosti (na primer široko poznavanje gospodarstva ter priložnosti in izzivov, s katerimi se sooča delodajalec ali organizacija). Posamezniki se morajo zavedati tudi etičnega položaja podjetij in tega, kako lahko podjetja s pošteno trgovino ali socialnim vodenjem dajejo zgled v družbi. Znanja v okviru te kompetence se nanašajo na proaktivno vodenje projektov (vključno z znanjem, kot so sposobnost načrtovanja, organizacije, vodenja in delegiranja, analiziranja, sporazumevanja, načrtovanja projekta, ovrednotenja in zapisovanja), učinkovito zastopanje in pogajanje ter sposobnost za delo posameznika in skupinsko v timih. Bistvena je sposobnost presojeti lastne prednosti in pomanjkljivosti ter sposobnost oceniti in po potrebi sprejemati tveganja. Podjetniški odnos označuje dajanje pobud, proaktivnost, neodvisnost in inovativnost v zasebnem in socialnem življenju, kakor tudi v službi. Vključuje tudi motivacijo in odločenost za doseganje ciljev, osebnih ali takih, ki so skupni s cilji drugih, vključno na delu. (Ur. List EU, 2006/962/ES, L 394/17-18).

Pri razvoju ključne kompetence podjetništvo/podjetnost, kot je opredeljena v Katalogu CPI gre za več, kot zgolj za spodbujanje dijakov, da bi postali podjetniki. Zaradi naraščajoče negotovosti in kompleksnosti družbenega okolja moramo biti praktični vsi ljudje podjetni v smislu sprejemanja tveganja in negotovosti, iskanja priložnosti in vodenja projektov do dosega cilja. Na te sposobnosti je mogoče vplivati z izobraževanjem, pri čemer je za implementacijo ključna vloga učiteljev. Ti izbirajo učne metode in izvajajo učni proces, zato smo v posebni raziskavi učiteljev proučevali tudi njihov odnos do podjetništva oz. razvitost ključne kompetence podjetnost.

Socio-demografska in poklicna struktura učiteljev strokovnih predmetov

- Starost od 28 do 65 let; poprečje 46 let.
- Diplomirali na EF (40,2%) ali EPF (28,9%); med moškimi 1/3 inženirjev in informatikov.
- 71,2 % učiteljev ima izkušnje v gospodarstvu ali državni upravi (2/3 le-teh več kot 2 leti).
- V pedagoškem poklicu so poprečno **17,2** leti.
- Poprečna verjetnost, da bodo čez pet let še v pedagoškem poklicu je **3,65**. (4 = zelo verjetno)
- **70,2 %** učiteljev udeleženih v vsaj eni obliki dodatnega izobraževanje.
- Lastno podjetniško izkušnjo ima **19,3 %** učiteljev, v družini pa kar **55,1 %** učiteljev.

Tekom šolskega leta 2009/10 smo opravili deset daljših razgovorov z učitelji strokovnih predmetov na različnih šolah, na osnovi katerih smo pripravili anketni vprašalnik s vprašanji zaprtega in odprtega tipa za vsakega izmed raziskovalnih ciljev. Anketne vprašalnike smo poslali našim sodelavcem, šolskim raziskovalcem na 25 šolah, članicam konzorcija Unisvet in tistim šolam, ki so redno sodelovale v projektih konzorcija.

Seznam sodelujočih šol:

Dvojezična srednja šola Lendava
 Ekonomska gimnazija in srednja šola Radovljica
 Ekonomska in trgovaška šola Brežice
 Ekonomska šola Ljubljana
 Ekonomska šola Murska Sobota
 Ekonomska šola Novo mesto
 Ekonomsko-storitveni izobraževalni center Kranj, Ekonomsko-trgovaška šola
 Gimnazija in ekonomska srednja šola Trbovlje
 Gimnazija Kočevje
 Poslovno-komercialna šola Celje
 Srednja ekonomska in trgovaška šola Nova Gorica
 Srednja ekonomska šola Celje
 Srednja ekonomska šola Ljubljana
 Srednja ekonomska šola Maribor
 Srednja ekonomsko - poslovna šola Koper
 Srednja gradbena, geodetska in ekonomska šola Ljubljana
 Srednja šola Slovenska Bistrica
 Srednja trgovaška šola Maribor
 Srednja upravno - administrativna šola Ljubljana
 ŠC Rudolfa Maistra Kamnik, Srednja ekonomska šola
 Šolski center PET Ljubljana, Srednja tehniška in strokovna šola
 Šolski center Postojna, Srednja šola
 Šolski center Ptuj, Ekonomska šola,
 Šolski center Slovenj Gradec Biotehniška šola, Strojna šola, Srednja ekonomska šola
 Šolski center Srečka Kosovele Sežana, Gimnazija in ekonomska šola

Šolski raziskovalci so vprašalnike posredovali svojim kolegom, učiteljem strokovnih predmetov. Odziv je bil odličen; odgovore smo prejeli iz štiriindvajsetih šol in samo 9 % učiteljev je zavrnilo sodelovanje. Tako smo skupno zbrali 255 vprašalnikov, ki nam dajejo celovit vpogled v strukturo učiteljskega kadra ekonomskih programov na slovenskih srednjih strokovnih šolah.

Učitelji so v poprečju stari 46 let, (najmlajši 28 in najstarejši 65 let). Moških je 22,5 % in so poprečno so 3 leta starejši. V srednji šoli so bili v poprečju prav dobri dijaki in večina (62,3%) bila v mladosti aktivna tudi izven šole (šport, glasba...). Največ jih diplomiralo na Ekonomski fakulteti v Ljubljani (40,2%) in na Ekonomsko-poslovni fakulteti v Mariboru (28,9%); med moškimi učitelji 1/3 inženirjev in informatikov. Več kot dve tretjini izmed njih (71,2 %) ima izkušnje v gospodarstvu ali državni upravi (2/3 le-teh več kot 2 leti).

V pedagoškem poklicu so poprečno **17,2** leti in poprečna verjetnost, da bodo čez pet let še v pedagoškem poklicu je **3,65**. (4 = zelo verjetno). Večina učiteljev (**70,2 %**) se je po diplomi udeležila vsaj ene oblike dodatnega izobraževanje. Lastno podjetniško izkušnjo ima **19,3 %** učiteljev (30,8 % moških in 16,1 % žensk), podjetniško izkušnjo v družini pa ima **55,1 %** učiteljev (37,5 % moških in kar 60,2 % žensk). Skoraj polovica učiteljev (**46 %**) učiteljev je imela ali še ima podjetniško željo.

Dodajmo še, da ima lastno podjetniško izkušnjo **19,3 %** učiteljev (30,8 % moških in 16,1 % žensk), podjetniško izkušnjo v družini pa ima **55,1 %** učiteljev (37,5 % moških in kar 60,2 % žensk). Skoraj polovica učiteljev (**46 %**) učiteljev je imela ali še ima podjetniško željo.

Primerjava odnos do podjetništva med učitelji in dijaki		Splošen odnos do podjetništva: 3,57, 0,68	
Trditve /poprečna stopnja strinjanja na lestvici od 1 do 5	ar.sred	SD	
Za razvoj države so podjetniki pomembni.	4,57	,668	
Podjetništvo ustvarja nova delovna mesta.	4,38	,781	
Imeti svoje podjetje je stresno.	4,36	,752	
Ustanoviti svoje podjetje je tvegano.	4,26	,743	
Imeti svoje podjetje je zanimivo delo.	4,21	,690	
Če bi imel svoje podjetje, bi sodeloval z novimi ljudmi.	4,17	,825	
Poklic podjetnika je vreden spoštovanja.	4,06	,867	
Mediji premalo poročajo o uspešnih podjetnikih.	3,75	1,105	
V primerjavi z drugimi narodi Slovenci nismo preveč podjetni.	3,43	1,054	
Moji starši bi bili ponosni name, če bi ustanovil svoje podjetje.	3,41	1,041	
Pogosto razmišljam o novih idejah, s katerimi bi se dalo zaslužiti.	3,41	1,132	
Podjetniki so del družbene elite.	3,25	,971	
Če bi imel svoje podjetje, bi bil neodvisen in svoboden.	3,15	1,108	
Ljudje, ki so pomembni zame, mislijo, da bi bilo dobro, če bi ustanovil svoje podjetje.	2,90	1,111	
Če bi imel svoje podjetje, bi bil v družbi spoštovan.	2,89	,971	
S prijatelji se pogovarjamo o tem, kako bi ustanovili podjetje	2,40	1,263	
Podjetnikom daje naša država preveč pomoči.	2,40	,933	

Splošna ocena odnosa do podjetništva je pri učiteljih (3,57) rahlo nižja kot pri dijakih (3,65), vendar ni statistično pomembna.

V spodnji tabeli je prikazana primerjava srednjih vrednosti pri posameznih trditvah odnosa do podjetništva med dijakom in učitelji.

Pomembnejše razlike so pri trditvah na vrhu seznama, kjer so nižje ocene učiteljev in na koncu, kjer so višje ocene učiteljev.

Povzamemo lahko, da učitelji v manjši meri idealizirajo podjetništvo in ga vidijo bolj stresnega kot dijaki.

	(D-U) razlika	dijaki	učitelji
Moji starši bi bili ponosni name...	4,19	3,41	0,78
...bi bil v družbi spoštovan.	0,55	3,44	2,89
...bi bil neodvisen in svoboden.	3,47	3,15	0,32
Pogosto razmišljam o novih idejah...	3,71	3,41	0,3
Podjetnikom daje naša država preveč pomoči.	2,65	2,4	0,25
Podjetniki so del družbene elite.	3,44	3,25	0,19
...bi sodeloval z novimi ljudmi.	4,23	4,17	0,06
S prijatelji se pogovarjamo o tem...	2,46	2,4	0,06
Ljudje, ki so pomembni zame...	2,9	2,9	0
Ustanoviti svoje podjetje je tvegano.	4,12	4,26	-0,14
Poklic podjetnika je vreden spoštovanja.	3,89	4,06	-0,17
...Slovenci nismo preveč podjetni.	3,25	3,43	-0,18
Imeti svoje podjetje je zanimivo delo.	4,01	4,21	-0,2
Mediji premalo poročajo o uspešnih podjetnikih.	3,43	3,75	-0,32
Podjetništvo ustvarja nova delovna mesta.	4,03	4,38	-0,35
Imeti svoje podjetje je stresno.	4,01	4,36	-0,35
Za razvoj države so podjetniki pomembni.	4,01	4,57	-0,56

Podjetniške kompetence: samoocena učiteljev

kompetenca	ar.sred.	SD	Poprečje: 4,02 (SD: ,49)
Sem samostojen.	4,54	,601	<p>Imam lastnosti, ki so potrebne za podjetnika: popr. oc.: 3,29, SD: 0,932</p> <p>Imam znanja, ki so potrebna za podjetnika: popr. oc.: 3,61 SD: 0,843</p>
Prevezemam odgovornost.	4,31	,730	
Se spoštujem.	4,29	,736	
Sem prilagodljiv.	4,26	,782	
Sem komunikativen.	4,21	,759	
Znam reševati probleme.	4,20	,664	
Sem samozavesten.	4,11	,772	
Znam premagati neuspeh.	4,00	,774	
Znam voditi skupino.	3,94	,885	
Rad delam v skupini.	3,94	,885	
Imam nove ideje.	3,92	,808	
Se znam pogajati.	3,76	,829	
Lahko sprejemem tveganje.	3,40	,866	
<i>Rad javno nastopam.</i>	<i>3,25</i>	<i>1,005</i>	

Vir: Raziskava učiteljev; N = 255

Učitelji se na podjetniških kompetencah ne ocenjujejo zelo visoko, predvsem pri sprejemanju tveganja; presenetljivo, celo neradi javno nastopajo!

Relativno zelo nizka (3,29) je splošna ocena posedovanja lastnosti, ki so potrebne za podjetnika in celo splošna ocena posedovanja podjetniških znanj je samo 3,61.

Zdi se, da večina učiteljev sebe ne vidi kot podjetniške duše, je pa med njimi manjši delež takšnih, ki meni nasprotno. Ker smo v raziskavi zajeli tudi podatke o tem, katere razrede so učili posamezni učitelji in kakšna je ocena podjetniških kompetenc v teh razredih, bo možno z nadaljnjimi obdelavami odgovoriti na zanimivo vprašanje, koliko je posedovanje podjetniških kompetenc pri učiteljih pomembno pri razvijanju podjetniških kompetenc dijakov.

Pogled učiteljev na dijake		Poprečna ocena na lestvici 10-ih trditev (v krepkem tisku):	
Vir: Raziskava učiteljev; N = 255		3,29 (SD: 0,58)	
Lastnosti dijakov:	ar.sred.	SD	
So usmerjeni v materializem.	3,93	,825	
Želijo naprej študirati.	3,81	,812	
1. Zanima jih samo zabava.	3,62	,872	
2. Težko se skoncentrirajo.	3,40	,885	
So samozavestni.	3,38	,916	
3. Se učijo malo ali nič.	3,37	1,136	
4. So neodgovorni.	3,28	,884	
Ne vidijo prihodnosti.	3,27	,909	
Nespretni v osebni komunikaciji.	3,24	,911	
5. So nerazgledani.	3,23	,918	
So iz socialno šibkih družin.	3,22	,778	
6. Nimajo nobenih vrednot.	3,20	,965	
7. Stalno zamujajo pouk.	3,07	,964	
8. - So radovedni.	3,01	,942	
So pripravljeni na spremembe.	2,99	,833	
9. - So samostojni.	2,71	,745	
10. - Spoštujejo učitelje.	2,59	,921	
Redno delajo domače naloge.	2,21	1,109	

Trditve oz. opise dijakov smo povzeli po odgovorih učiteljev, s katerimi smo opravljali poglobljene intervjuje in po odgovorih učiteljev-raziskovalnih sodelavcev v pilotski fazi raziskave. S pomočjo faktorске analize smo izdvojili deset trditev, ki predstavljajo nek splošen odnos učiteljev do dijakov. Odgovore za tri pozitivne trditve smo obrnili, tako da je višji poprečni rezultat na lestvici odraz slabše ocene dijakov.

Poprečna ocena na lestvici teh trditev, obrnjenih v negativno smer, je 3,29, kar kaže, da velik del učiteljev dijakov ne vidi preveč pozitivno. Kar 15,2 % učiteljev je imelo na tej lestvici oceno 4 ali več, kar pomeni, da dijake vidijo izrazito negativno. Bolj ali manj negativen odnos do dijakov ni pomembno povezan z nobeno od sociodemografskih spremenljivk, ki smo jih spremljali v raziskavi (spol, starost, izkušnje...) in je verjetno povezan z osebnostjo učitelja ter njegovimi življenjskimi izkušnjami.

Po našem mnenju je dejstvo, da mnogi učitelji (skoraj ena tretjina) vidijo dijake kot dokaj nerazgledane, brez vrednot in odgovornosti, brez interesa in spoštovanja do učiteljev ter da jih zanima predvsem zabava, velika ovira pri izvajanju izobraževalnega procesa. Predlagamo, da se tej problematiki posveti več pozornosti, saj v strokovni literaturi izpostavljajo pomen pozitivnega odnosa učiteljev do dijakov. Polega način njihovega odzivanja na probleme dijakov je to ključen dejavnik za oblikovanje šolske klime. Spodbujanje medsebojnega spoštovanja na šoli je bistveno, saj so mladostniki zelo občutljivi na recipročnost v odnosih in jo visoko vrednotijo. Učitelji, ki upoštevajo vidik dijakov pri obravnavi njihovega obnašanja, pomembno prispevajo k ustvarjanju klime spoštovanja in zdravih vedenjskih norm na šoli.

Pogostost uporabe različnih pedagoških metod

(5 = redno, 1 = nikoli)

Poprečje uporabe aktivnih metod: 3,1 (SD: ,67)

načini motiviranja/discipliniranja dijakov	ar.sred.	SD
Uporaba praktičnih primerov.	4,45	,635
Dosledno spoštovanje dogovorjenih pravil.	4,35	,718
Dosledno opozarjanje na neprimerno obnašanje.	4,30	,749
Kreativna raba informacijske tehnologije.	4,08	,839
Aktivne metode poučevanja	3,97	,729
Spodbujanje dodatnega dela.	3,58	,835
Pogovor v razredu o dnevnih dogodkih.	3,49	,898
Dodatne točke za redno opravljanje obveznosti.	3,41	1,140
Posebne nagrade za najboljše dijake.	3,41	1,087
Dosledno kaznovanje prekrškov.	3,32	1,012
Individualno delo s slabšimi dijaki.	3,27	,928
Individualno delo z boljšimi dijaki.	3,26	,980
Dodatne ekskurzije, obiski podjetij.	3,08	1,078
Javno opominjanje pred razredom.	2,87	1,034
Vabljen pogovor s starši.	2,83	1,144
Obvezna domača naloga.	2,77	1,024
Predavanja podjetnikov in drugih gostov.	2,71	1,167
Odstranitev motečega dijaka iz razreda.	2,66	1,195
Gledanje filmov.	2,61	,941

Na osnovi intervjujev z učitelji smo izdelali seznam pedagoških metod, ki se uporabljajo na obravnavanih šolah. V anketi smo celoten vzorec povprašali o pogostosti uporabe teh metod (5 = redno, 1 = nikoli).

Tiste na vrhu zgornje lestvice uporabljajo praktično vsi učitelji oz. so večinoma odgovorili, da jih uporabljajo pogosto ali vedno.

Z metodo faktorjske analize smo izločili metode, ki izražajo neko dodatno delo ali trud na strani učitelja (označeno z rumeno) in jih lahko razumemo kot bolj aktivne metode poučevanja. Gre za spodbujanje k dodatnemu delu in aktualizacija vsebine z dnevnimi dogodki, prakso, gosti idr. V izbor teh metod nismo uvrstili neposreden odgovor "aktivne metode poučevanja", ker se ta odgovor ni pokazal kot dober kazalec razlik med učitelji.

Poprečje uporabe posameznih bolj aktivnih metod je 3,1, kar je relativno zelo nizka ocena.

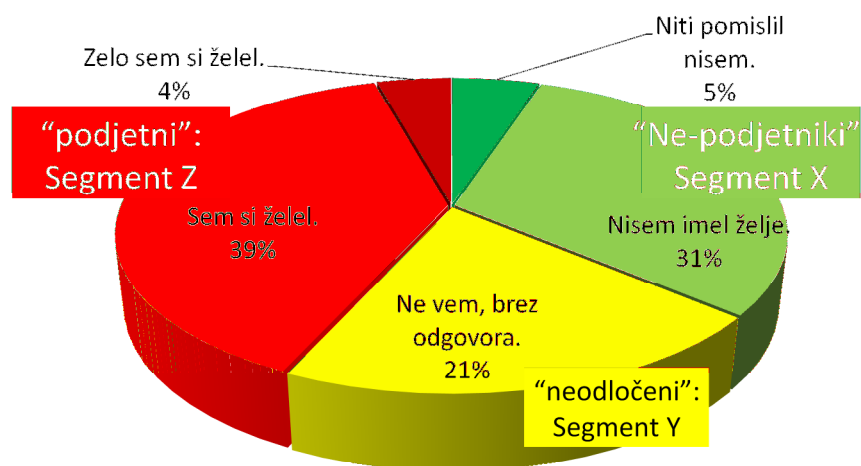
Pogoji za (še) večje spodbujanje podjetniških kompetenc pri dijakih

Kategorije odgovorov	Delež (%)
• brez odgovora	36,4
• spremembe učnega procesa (manj snovi, manjši razredi, urnik, sodelovanje med učitelji, več avtonomije učitelja...)	17,4
• materialni pogoji (računalniki, programi, gradiva, oprema...)	14,5
• zunanja podpora (večja povezanost z gospodarskim okoljem, sodelovanje podjetnikov, podpora medijev, politike...)	13,2
• drugačni dijaki (več motivacije, discipline, znanja...)	7,0
• osebni razvoj (več znanja, izobraževanje, delo v praksi...)	5,8
• vse OK (bolje ne morem spodbujati, ne vem...)	5,8

Učitelje smo povprašali tudi po pogojih za še večje spodbujanje podjetniški kompetenc pri dijakih in njihovi odgovori so bili zelo heterogeni. Ena tretjina učiteljev sicer ni navedla nobenega odgovora, preostale pa smo v razvrstili v šest kategorij.

Iz delež odgovorov, prikazanih na zgornji sliki, vidimo da prevladujejo odgovori, ki so povezani z zunanjimi dejavniki, torej spremembe v učnem procesu, boljši materialni pogoji, več zunanje podpore in tudi drugačni dijaki, samo 5,8% učiteljev pa vidi priložnost tudi v osebni razvoju, pridobivanju dodatnega znanja in praktičnih izkušenj.

Porazdelitev učiteljev glede na željo postati podjetnik

Ste si kdaj želeli postati podjetnik?

Vir: Raziskava učiteljev; N = 255

Učitelje smo glede na njihov odgovor na vprašanje "Ste si kdaj želeli postati podjetnik?" razdelili v tri skupine oz. segmente, katerih velikost je prikazana na zgornji sliki. Vidimo, da je neodločnih relativno malo in da gre za precej polarno razporeditev; imamo učitelje, ki so si želeli postati podjetniki in takšne, ki si niso.

V nadaljevanju smo jih primerjali po različnih spremenljivkah in dobili zanimive rezultate, ki so prikazani v naslednjih preglednicah.

Splošna primerjava segmentov učiteljev (prikaz statistično pomembnih razlik)

Spremenljivka	Segment X "NE-podjetniki"	Segment Y "ne odločni"	Segment Z "podjetni"
Delež moških (%)	15,6	30,8	24,1
Obšolsko aktivni (popr. št. let)	5,06	5,03	6,19
Fakulteta: delež z EF LJ (%)	32,6	42,3	43,6
Dolgoletne izkušnje v gospodarstvu (več kot 2 leti) (%)	42,4	64,2	41,8
Vsaj ena oblika dodatn. izobraž. (%)	70,7	62,3	74,5
Zelo aktivno spodbujanje podjetniških sposobnosti/kompetenc dijakov (%)	18,5	24,5	40,9
Pogoj za večje spodbujanje... /brez odg.	44,3	33,3	31,1
- kvalitetnejši učni proces (%)	12,5	17,6	21,4
- več podpore okolja/povezovanje (%)	8,0	15,7	16,5
- drugačni (bolj motivirani) dijaki	10,2	5,9	4,9
Negativno mnenje o dijakih (1-5):	3,37	3,22	3,21

Pričakovano je delež moških višji v segmentu Z, ki ima ali je imel podjetniško željo, pa tudi med neodločnimi.

Učitelji s podjetniško željo so bili v mladosti bolj aktivni izven šole in so bolj verjetno končali ljubljansko EF.

Zanimivo, da dolgoletne izkušnje v gospodarstvu ne prispevajo k večji odločenosti za podjetništvo. Lahko da gre tudi za dejstvo, da so takšno izkušnjo imeli pretežno starejši učitelji, med katerimi želja po podjetništvu v mladih letih praktično ni bila uresničljiva.

V demografiji so še nekatere manjše razlike, ni pa pomembnih statističnih razlik pri starosti, povprečnem uspehu v srednji šoli, pedagoških izkušnjah in verjetnosti, da bodo čez 5 let še učitelji.

Segment Z nadpovprečno vpisuje magisterij in se odloča za kombinacijo pedagoškega in strokovnega izobraževanja.

Razlike so tudi v uporabi pedagoških metod: Učitelji v segmentu Z, ki imajo ali so imeli podjetniško željo v večji meri uporabljajo :

= raznovrstne oblike aktivnega učenja v okviru razreda (učitelj in dijaki)

= raznovrstne oblike aktivnega učenja, tudi izven razreda/šole: obiski podjetij, sejmov...

= 5 ali 6 + sodelovanje v posebnih projektih (DOSS, Junior Ach., Več znanja za več turizma, ponudbe turististične kmetije, medn. projekti, sejem UP v Celju, tabor SPOT...

Segment X (nepodjetni) je pogosteje brez odgovora za dodatni pogoj, ki bi omogočil bolj aktivno spodbujanje podjetništva ali poudarja slabo motivacijo dijakov.

Povzamemo lahko, da je podjetniška želja učitelja dejavnik njegove pedagoške prakse v razredu in bolj aktivnega odnosa v delu z dijaki.

Primerjava segmentov glede na odnos do podjetništva in kompetence			
Spremenljivka	Segment X "NE-podjetniki"	Segment Y "ne odločni"	Segment Z "podjetni"
Lastna podjetniška izkušnja (%)	5,4	16,0	34,6
Podjetn. izkušnje v družini/bližnji (%)	45,6	41,5	70,6
Imam lastnosti za podjetnika (1-5, popr.)	2,84	3,13	3,75
Imam znanja za podjetnika (1-5, popr.)	3,24	3,65	3,91
Poprečna ocena 14 kompetenc: (1-5)	3,91	3,98	4,13
- Sem komunikativen.	4,11	4,06	4,36
- Znam voditi skupino.	3,74	3,79	4,19
- Imam nove ideje.	3,63	3,92	4,17
- Lahko sprejemem tveganje.	3,18	3,37	3,61
- Rad javno nastopam.	3,08	3,12	3,47
Splošen odnos do podjetništva: (1-5)	3,23	3,64	3,84
- Moji starši bi bili ponosni ...	3,17	3,43	3,61
- Imeti podjetje... je zanimivo delo.	4,05	4,02	4,43

Segmentu Z je podjetništvo očitno mnogo bližje, saj jih je mnogo že imelo podjetniško izkušnjo, večina pa jo ima v družinskem krogu.

Učitelji v tem segmentu so bolj samozavestni v oceni svojega podjetniškega znanja in podjetniških lastnosti.

Statistično pomembno višje ocenjujejo podjetniške kompetence komunikativnost, vodenje skupine, posedovanje novih idej, sprejemanje tveganja in javnega nastopanja.

Njihovi starši bi bili v večji meri ponosni na njihovo podjetništvo in podjetništvo se jim zdi tudi bolj zanimivo kot ostalim.

Ni pa razlik v ocenah trditvev o povezavi podjetništva s stresom in tveganjem.

Učitelji v segmentu Y, torej neodločeni, so praktično na vseh trditvah nekje vmes med obema segmentoma, razen pri podjetniški izkušnji v družini, ki je očitno zelo pomemben dejavnik.

Povzetek rezultatov in predlogi

- Dijaki ekonomskih programov imajo dobro razvite podjetniške kompetence, solidno poslovno znanje, pozitiven odnos do podjetništva in si želijo postati podjetniki.
- Pri učiteljih strokovnih predmetov se kaže se velika **heterogenost** v lastnostih, pedagoških izkušnjah, v odnosu do dijakov, pri uporabi učnih metod ter v odnosu do podjetništva in razvitosti kompetenc.
- Na osnovi rezultatov raziskave je mogoče predlagati **različne pristope za podporo učiteljem** ter okrepljeno vlogo ravnateljev.

Če imamo nekaj radi in nam je blizu, smo bolj motivirani in bolj uspešni pri uresničevanju le-tega. Zdi se, da bi bilo smiselno za učitelje strokovnih predmetov, ki so še posebej odgovorni za spodbujanje podjetniških kompetenc, izbirati osebe, ki so že imele podjetniško izkušnjo ali vsaj podjetniško željo ter imajo seveda pozitiven odnos do podjetništva.

Učitelji, ki sedaj poučujejo strokovne predmete, so zelo heterogeni v svojih izkušnjah in v načinu izvajanja pedagoškega dela. Logično lahko sklepamo, da različni učitelji ne potrebujejo enakega izobraževanja oz. podpore. Pri nekaterih izmed njih bi morali predvsem spodbuditi bolj pozitiven odnos do podjetništva, pri drugih povečati samozavest v odnosu do podjetniških kompetenc, pri tretjih spodbuditi uporabo novih metod.

Nekateri konkretni predlogi za podporo so naslednji:

- **Vzorčne učne priprave**, ki bi jih pripravili učitelji z razvitimi podjetniškimi kompetencami.
- **Intenzivni obiski pri izbranih podjetnikih na terenu** (za mlajše brez gospodarske prakse, za starejše z dolgo pedag. prakso, za PUZ, po modulih)
- **Dan odprtih vrat učnih podjetij** (za PUZ in za "pesimiste" v odnosu do dijakov)
- **Delavnice za razvoj specifičnih kompetenc** (npr. javno nastopanje, vodenje skupine...)